

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

NATIONAL POLICE DIRECTORATE

Deres referanse:
16/7883

Vår referanse:
201604978-15 008

Sted, Dato
Oslo, 16.02.2017

HØRINGSSVAR - POLITIETS ADGANG TIL BRUK AV TVANG VED RANSAKING AV DATASYSTEM FOR Å FÅ TILGANG TIL DATASYSTEMET VED BIOMETRISK AUTENTISERING

Det vises til departementets høringsbrev og -notat vedrørende ovennevnte sak. Høringsfristen utløp 13. februar 2017. Etter avtale med departementet har Politidirektoratet fått utsatt høringsfristen til 17. februar 2017.

Høringen omhandler forslag til ny bestemmelse i straffeprosessloven der politiet ved ransaking og beslag av datasytem, gis adgang til bruk av tvang mot mistenkte og tredjeperson for å få tilgang til datasytemet ved biometrisk autentisering. I forlengelsen av dette foreslås det også at politiet ved ransaking av datasytem kan pålegge enhver å gi tilgang til datasytem ved bruk av biometrisk autentisering

Departementet mener at det haster med å få på plass en slik hjemmel i gjeldende straffeprosesslov, og foreslår at denne inntas ved en endring av straffeprosessloven § 199 a. Straffeprosessutvalgets mer omfattende forslag i utkastet til § 14-6 annet ledd, herunder spørsmålet om bruk av biometrisk autentisering som selvstendig tvangstiltak, vil bli vurdert i forbindelse med høringen av NOU 2016:24.

Politidirektoratet har forelagt høringen for Kripos, Økokrim, Politihøgskolen og samtlige politidistrikt. Det er mottatt innspill fra Kripos, Økokrim, Politihøgskolen, samt Nordland-, Vest-, Oslo-, Troms- og Sør-Øst politidistrikt. Samtlige innspill følger vedlagt dette høringssvaret.

Politidirektoratets vurdering

- 1. Vedrørende behovet for den foreslåtte bestemmelsen, samt bestemmelsens plassering og utforming mv.*

Distriktene og særorganene, med unntak av Vest politidistrikt, er i all hovedsak positiv til og støtter departementets forslag.

Politidirektoratet

Vest politidistrikt har stilt spørsmål ved om det foreligger et slikt påtrengende behov for en slik lovendring, eller om dette bør utsettes i påvente av den grundigere utredningen i forbindelse med høringen om ny straffeprosesslov. Det er særlig vist til at den foreslåtte lovendringen har en side mot områder der borgerne er gitt et særlig vern mot inngrep gjennom Grunnloven og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK). For det tilfelle at en ikke finner å kunne avvente utfallet av forslaget til ny straffeprosesslov, bør lovhjemmelen, etter distriktets syn, avgrenses til noen konkrete og praktiske typetilfeller som blir navngitt. Det vises til distriktets innspill i sin helhet vedrørende dette.

Politidirektorat støtter departementets forslag, og er enig i at det haster med å få plass en slik lovendring i gjeldende straffeprosesslov. Den foreslåtte lovendringen vil bidra til at politiet kan få tilgang til viktig bevismateriale i straffesaker. Det vises særlig til erfaringer beskrevet i innspillene fra Kripos, Oslo-, Troms- og Sør-Øst politidistrikt, som viser behovet for en slik tvangshjemmel.

Kripos har også vist til Convention on Cybercrime, som er ratifisert av Norge, hvor konvensjonsstatene pålegges å gi regler om opplysningsplikt under ransaking av et datasystem, og videre at opplysningsplikten i straffeprosessloven § 199 a ble vedtatt som en direkte konsekvens av dette. Både Kripos og Oslo politidistrikt har påpekt at overtredelse av straffeprosessloven § 199 a var for andre enn siktede straffsanksjonert etter straffeloven 1902 § 339. Denne bestemmelsen ble ikke videreført i ny straffelov, slik at det etter gjeldende rett ikke er noen straffesanksjon knyttet til opplysningsplikten etter § 199 a. Dette tilsier også at det er et behov for den foreslåtte lovendringen. På bakgrunn av det aktuelle forslaget mener Oslo politidistrikt at det bør vurderes å gjeninnføre den nevnte straffetrusselen.

Når det gjelder plasseringen av bestemmelsen, er Politidirektoratet enig i at den naturlig kan inntas som et nytt annet ledd i gjeldende straffeprosesslov § 199 a. Politidirektoratet støtter også forslaget om at § 199 a første ledd endres til også å omfatte biometrisk autentisering.

Videre tiltres departementets vurdering av at behovet for en slik adgang til å gi pålegg og bruk av tvang gjør seg gjeldende både i forbindelse med ransaking og gransking av beslaglagt datasystem, og at det bør inntas en henvisning til § 199 a i straffelovens kapittel om beslag.

I følge Kripos kan et alternativ være at granskingsalternativet inntas i bestemmelsen. Det vises her til Kripos' forslag til utforming av ny § 199 a første og annet ledd. Kripos har også stilt spørsmål ved behov for presisering av nødvendighets- og forholdsmessighetskravet i nytt annet ledd.

Hva gjelder ordlyden i forslaget til lovendringen i § 199 a første ledd, har Oslo politidistrikt i de to siste avsnittene på side 4 gitt uttrykk for at en mer treffende ordlyd vil være "... herunder å åpne det ved bruk av biometrisk autentisering" fremfor "... eller å åpne ...".

Politidirektoratet ber departementet vurdere de to sistnevnte innspillene fra Kripos og Oslo politidistrikt i det videre arbeidet.

Politidirektoratet er videre enig i at lovbestemmelsen må være teknologinøytral, jf. "datasystem". Vi støtter Oslo politidistrikts uttalelse om at bestemmelsen må omfatte "*alle typer datasystemer eller dataenheter og også applikasjoner, låste filer, virtuelle lagre/containere, tjenestetilgang (eks. virtuelt datalager i skyen/cloud), og også fremtidige datasystemer som bærere av informasjon*". Troms politidistrikt har påpekt det samme, og bedt

om at det i tillegg vurderes å innta begrepet *lagringsmedier* i lovteksten for å unngå uklarheter knyttet til hva som skal være omfattet.

Som angitt av departementet må bestemmelsen ikke bare omfatte fingeravtrykksavlesning, men også andre og fremtidige former for biometrisk autentisering.

Politidirektoratet slutter seg til departementets vurdering av at forslaget ikke vil være i strid med EMK artikkel 8, særlig hensett til at tvangsinngrepet det her er tale om vil innebære en kortvarig og forholdsvis beskjeden maktbruk. Vi er også enig i departementets vurdering av at forslaget heller ikke vil være i strid med selvinkrimineringsvernet innfortolket i EMK artikkel 6 nr. 1 og som følger av Den internasjonale konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 nr. 3 bokstav g.

I forhold til selvinkrimineringsvernet oppstår det et særlig spørsmål om bruk av stemmegjenkjenning ved biometrisk autentisering. Departementet har uttalt at *mistenktes rett til taushet* vil stå i veien for bruk av stemmegjenkjenning.

Det fremgår av innspillene fra Kripos og Oslo politidistrikt, at retten til taushet/selvinkrimineringsvernet ikke på generelt grunnlag kan sies å hindre bruk av stemmegjenkjenning til å åpne et datasystem. Oslo politidistrikt mener at i den grad et opptak, herunder politiavhør tatt opp på lyd og bilde, teknisk sett kan brukes som biometrisk autentisering, bør det være rettslig adgang til å bruke det. Politidirektoratet viser til at kjernen i selvinkrimineringsvernet går ut på at en mistenkt ikke er forpliktet til å bidra til å *opplyse* saken mot seg. Samtidig er Politidirektoratet enig med Politihøgskolen i at bruk av lydopptak etter omstendighetene kan anses som en omgåelse av selvinkrimineringsvernet, og at det derfor kan være hensiktsmessig å klargjøre hvilke typer opptak av mistenkte som eventuelt kan benyttes for autentiseringsformål vedrørende mistenkte.

2. Spørsmål om tvangshjemmelen bør gjelde overfor "enhver", eller mistenkte og særskilte tredjepersoner

Departementets foreløpige vurdering er at politiet gis adgang til bruk av tvang overfor *andre enn mistenkte, dersom ransaking foretas i deres datasystem*.

Politidirektoratet støtter uttalelsene fra Økokrim, Kripos, Nordland-, Oslo-, Troms- og Sør-Øst politidistrikt, om at tvangshjemmelen må gjelde overfor "enhver" som har mulighet til å gi tilgang til datasystemet og som motsetter seg politiets pålegg om biometrisk autentisering når dette er nødvendig for å gjennomføre tvangstiltak. Det vises særlig til at det som nevnt er tale om en kortvarig og forholdsvis beskjeden maktbruk, og som vil kunne være viktig for en effektiv kriminalitetsbekjempelse.

Riktignok kan en slik maktanvendelse oppleves integritetskrenkende, særlig for tredjepersoner. Tvangsbruken vil imidlertid, som påpekt av departementet, i hvert enkelt tilfelle undergis en nødvendighets- og forholdsmessighetsvurdering.

3. Spørsmål om hvem som bør ha kompetanse til å treffe beslutning om bruk av tvang

Det fremgår av de mottatte innspillene at det er ulike synspunkter på dette spørsmålet.

Kripos og Troms politidistrikts har pekt på flere forhold som taler for at myndigheten bør legges til politiet på stedet. Det er blant annet vist til at den enkelte tjenesteperson i dag har kompetanse til å beslutte bruk av makt i forbindelse med gjennomføring av ransaking. Videre pekes det på at den teknologiske utviklingen går i retning av at flere datasystemer har tidsbegrensinger for hvor lenge systemet kan åpnes ved biometrisk autentisering, og at dette tidsvinduet blir stadig kortere. Politiet vil i mange situasjoner heller ikke ha kontroll med innholdet på et datasystem før en faktisk har fått tilgang. Innholdet kan aksesseres fra andre enheter, og det er for eksempel mulig å "fjernslette" innhold på en telefon. Disse momentene tilsier at det er nødvendig å få tilgang til datasystemet så raskt som mulig.

Økokrim er også av den oppfatning at det vil være uhensiktsmessig for politiet på stedet å måtte innhente beslutning fra påtalemyndigheten for å kunne bruke tvang.

Oslo-, Nordland- og Sør-Øst politidistrikt mener derimot at primærkompetansen bør ligge hos påtalemyndigheten.

Oslo politidistrikt har påpekt viktigheten av at politiet på stedet får mulighet til å åpne datasystem. Det er vist til at i mange tilfeller bør de innledende dataundersøkelsene gjøres på stedet før strømmtilførselen kuttes og lagringsenhetene bringes til politiets lokaler. Oslo politidistrikt mener likevel at kompetansen til å beslutte bruk av tvang ved biometrisk autentisering, bør ligge hos påtalemyndigheten. Det er påtalemyndigheten som har primær- eller hastekompetanse for de fleste tvangsområder, og distriktet kan vanskelig se at det er behov for å gjøre unntak på det aktuelle området.

I følge distriktet er det samtidig ikke tvilsomt at behovet for å gi pålegg og eventuelt bruke tvang først avdekkes under ransaking når datasystemet identifiseres. Det vises her til distriktets innspill, nederst på side 3 og øverst på side 4. Slik en forstår Oslo politidistrikts innspill bør den enkelte polititjenestepersonen, slik som ved ransaking etter straffeprosessloven § 198, kunne beslutte bruk av tvang når mistenkte treffes eller forfølges på fersk gjerning eller ferske spor, eller når det er fare ved opphold.

Nordland politidistrikt mener også at kompetansen bør ligge hos påtalemyndigheten, men at politiet bør gis en hastekompetanse. Det vises til at politiets adgang til bruk av hastekompetanse gjelder for de fleste andre typer tvangsmidler, og at en slik bruk forutsetter en etterfølgende kontroll/oppretholdelse av påtalemyndigheten.

Etter Politidirektoratets syn er det gode grunner til at politiet på stedet bør ha kompetanse til å beslutte bruk av tvang overfor mistenkte og tredjepersoner som nekter å medvirke.

Det vises til at den enkelte polititjenesteperson i dag har adgang til å anvende makt under sin tjenesteutførelse, herunder i forbindelse med gjennomføringen av et besluttet tvangstiltak som for eksempel ransaking, jf. politiloven § 6. Som nevnt må den aktuelle tvangsbruken i forslaget kunne betegnes som kortvarig og forholdsvis beskjeden, og det må foretas en forholdsmessighetsvurdering i hvert enkelt tilfelle. Selv om kompetansen legges til påtalemyndigheten er det uansett politiet på stedet som må gjennomføre tvangsbruken, og i den forbindelse foreta en fortløpende forholdsmessighetsvurdering.

Etter Politidirektoratets syn fremstår ikke det rettslige vurderingstema forslaget legger opp til, nemlig spørsmålet om pålegget om biometrisk autentisering skal gjennomføres med tvang, å være så komplisert at vurderingen nødvendigvis bør foretas av retten eller påtalemyndigheten.

Dette gjelder selv om tvangsbruken overfor tredjepersoner vil kunne være mer inngripende og forholdsmessighetsvurderingen noe mer kompleks.

Politidirektoratet kan heller ikke se at tvangsbruken som dette forslaget omhandler, er direkte sammenlignbar med andre tvangstiltak. For eksempel kan kroppslig undersøkelse eller innhenting av biologisk materiale etter straffeprosessloven §§ 157 og 158, kun foretas etter kjennelse fra retten, eventuelt beslutning fra påtalemyndigheten, med mindre mistenkte samtykker. Tvangsbruken etter disse bestemmelsene må blant annet kunne sies å være mer omfattende enn hva tvangsbruken etter det aktuelle forslaget innebærer, og det er således naturlig at andre enn den enkelte polititjenestepersonen vurderer og beslutter dette.

Det vises for øvrig til Kripas og Troms politidistrikts uttalelser ovenfor vedrørende hasteelementet som vil kunne foreligge i disse tilfellene.

Dersom departementet finner at kompetansen skal legges til påtalemyndigheten og ikke politiet, bør politiet, etter Politidirektoratets vurdering, gis en hastekompetanse til å bruke tvang overfor enhver når det er fare ved opphold.

Avslutningsvis vises det til Vest politidistrikts uttalelse om at bruk av tvang bare bør kunne benyttes etter forutgående domstolsprøving. Vest politidistrikt mener at i tidskritiske situasjoner bør påtalemyndigheten gis fullmakt til å treffe beslutning om å åpne låsen og "fryse" innholdet i påvente av rettens avgjørelse av om beviset kan sikres ved bruk av tvang.

Troms- og Oslo politidistrikt har uttalt at en primærkompetanse hos retten ikke vil være hensiktsmessig, hensyntatt hasteelementet. Politidirektoratet kan heller ikke se at tvangshjemmelen som det aktuelle forslaget omhandler er av en slik karakter at primærkompetansen bør ligge hos domstolen.

Med hilsen

Vidar Refvik
assisterende politidirektør

Kristine Langkaas
seksjonssjef

Saksbehandler
Olav Kjetil Moe
Seniorrådgiver
Telefon 970 19 633

